

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาสื่อเพื่อการสืบทอดนาฏศิลป์ไทย มีวัตถุประสงค์และ
สมมติฐานของการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนวิชานาฏศิลป์ไทยของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่ทำการสอน โดยครูกับกลุ่มที่ทำการสอน โดยครูร่วมกับ
สื่อประสม
3. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยที่ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้
เพิ่มมากขึ้นระหว่างการถ่ายทอดโดยครู และการถ่ายทอดโดยครูร่วมกับสื่อประสม
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการถ่ายทอดโดยครูกับการถ่ายทอด
โดยครูร่วมกับสื่อประสม

สมมติฐานของการวิจัย

1. รูปแบบการสอนวิชานาฏศิลป์ไทย โดยครูร่วมกับสื่อประสมจะทำให้นักเรียน
มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชานาฏศิลป์ไทยมากกว่านักเรียนที่ทำการสอนแบบปกติ
2. นักเรียนที่ทำการเรียนทั้งสองกลุ่มมีความพึงพอใจในระดับดีมาก

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กำหนดกลุ่มตัวอย่างของนักเรียน โรงเรียนที่อยู่ในเขตจังหวัดปทุมธานี คือ โรงเรียนบางซวดอนุสรณ์ที่มีการเรียนการสอนในหมวดวิชานาฏศิลป์ไทย โดยคัดเลือกนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 72 คน

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการทดลอง คือนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบางซวดอนุสรณ์ ตำบลหนองเสือ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 72 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้ทำการสุ่มโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) จากบัญชีชื่อของผู้เรียนซึ่งประกอบด้วยนักเรียนทั่วไปจำนวน 40 คนและนักเรียนที่เป็นสมาชิกชมรม 32 คน ให้เหลือเพียง 40 คน ดังนี้

1. กลุ่มนักเรียนทั่วไปมีจำนวนทั้งสิ้น 40 คน สุ่มตัวอย่างนักเรียนเข้ารับการถ่ายทอดโดยครูจำนวน 10 คน และสุ่มตัวอย่างนักเรียนเข้ารับการถ่ายทอดโดยครูร่วมกับสื่อประสมจำนวน 10 คน

2. กลุ่มนักเรียนที่เป็นสมาชิกชมรม มีจำนวนทั้งสิ้น 32 คน สุ่มตัวอย่างนักเรียนเข้ารับการถ่ายทอดโดยครูจำนวน 10 คน และสุ่มตัวอย่างนักเรียนเข้ารับการถ่ายทอดโดยครูร่วมกับสื่อประสม จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ คู่มือการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ไทย เพลงแม่บทเล็ก ซีดีรอมวิชานาฏศิลป์ไทย เพลงแม่บทเล็ก ข้อสอบวัดพื้นฐานความรู้ก่อนการเรียนการสอน จำนวน 1 ชุด และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรูปแบบการถ่ายตมนาฏศิลป์ไทยบทเรียน “เพลงแม่บทเล็ก” ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลในการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ดังนี้

1. คู่มือการเรียนการสอน วิชานาฏศิลป์ไทย เพลงแม่บทเล็ก แบ่งหัวข้อความรู้ เป็น 3 บทเรียน ดังนี้

1.1 ความสำคัญของนาฏศิลป์ไทย มีเนื้อหาว่าด้วยความหมายของนาฏศิลป์ไทย วัตถุประสงค์ในการเรียนนาฏศิลป์ไทย ประโยชน์ของการเรียนนาฏศิลป์ รากฐานที่มาของนาฏศิลป์ไทย และองค์ประกอบของนาฏศิลป์

1.2 ที่มาของแม่บทเล็ก มีเนื้อหาว่าด้วยประวัติความเป็นมาของการแต่งกาย โอกาสที่ใช้แสดง ประวัติความเป็นมาของการแสดงรำแม่บทเล็ก ความเป็นมาของแม่บทเล็กที่ใช้ในการถ่ายทอด เครื่องดนตรีประกอบการแสดง โน้ตเพลงแม่บทเล็ก เครื่องแต่งกายตัวละครเครื่องแต่งกายตัวนางและ นาฏยศัพท์เบื้องต้นที่ควรศึกษา

1.3 วิธีปฏิบัติท่ารำ เพลงแม่บทเล็ก มีเนื้อหาว่าด้วย วิธีการปฏิบัติเพลงแม่บทเล็ก และข้อควรคำนึงในการเรียนเพลงแม่บทเล็ก

2. ซีดีรอมวิชานาฏศิลป์ไทย เพลงแม่บทเล็ก เรียงลำดับเนื้อหา เป็น 3 บทเรียน ดังนี้

2.1 ความสำคัญของนาฏศิลป์ไทย มีเนื้อหาว่าด้วยความหมายของนาฏศิลป์ไทย วัตถุประสงค์ในการเรียนนาฏศิลป์ไทย ประโยชน์ของการเรียนนาฏศิลป์ รากฐานที่มาของนาฏศิลป์ไทย และองค์ประกอบของนาฏศิลป์

2.2 ที่มาของแม่บทเล็ก มีเนื้อหาว่าด้วยประวัติความเป็นมาของการแต่งกาย โอกาสที่ใช้แสดง ประวัติความเป็นมาของการแสดงรำแม่บทเล็ก ความเป็นมาของแม่บทเล็กที่ใช้ในการถ่ายทอด เครื่องดนตรีประกอบการแสดง โน้ตเพลงแม่บทเล็ก เครื่องแต่งกายตัวละครเครื่องแต่งกายตัวนางและ นาฏยศัพท์เบื้องต้นที่ควรศึกษา

2.3 วิธีปฏิบัติท่ารำ เพลงแม่บทเล็ก มีเนื้อหาว่าด้วย วิธีการปฏิบัติเพลงแม่บทเล็กและข้อควรคำนึงในการเรียนเพลงแม่บทเล็ก

3. ข้อสอบวัดพื้นฐานความรู้ก่อนการเรียนการสอน (pre-test) จำนวน 1 ชุด และ ข้อสอบวัดพื้นฐานความรู้หลังการเรียนการสอน (post-test) จำนวน 1 ชุด แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก มีทั้งหมด 20 ข้อ เนื้อหาที่นำมาออกข้อสอบ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ บทเรียน

4. แบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการถ่ายทอคนาฏศิลป์ไทยบทเรียน “เพลงแม่บทเล็ก” โดยมีการแบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม แบบเลือกตอบ ได้แก่ เพศ อายุ ความเกี่ยวข้องกับชมรมนาฏศิลป์ และกลุ่มที่เลือกเข้ารับการทดลองแล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางแบบความเรียง

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความพึงพอใจเกี่ยวกับการรับการเรียนรู้การสอน วิชานาฏศิลป์ไทยโดยแบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ ความพึงพอใจในด้านเนื้อหาประกอบ การเรียนวิชานาฏศิลป์ไทย ความพึงพอใจในด้านวิธีการเรียนการสอน ความพึงพอใจเกี่ยวกับสถานที่ การประเมินผล และข้อเสนอแนะแล้วนำเสนอในรูปแบบ ความเรียง

5. ตารางการประเมินผลหลังการเรียนการสอนภาคปฏิบัติวิชานาฏศิลป์ไทยเพลง “แม่บทเล็ก” โดยมีคะแนนเต็ม 40 คะแนน โดยแบ่งค่าคะแนนดังนี้ ความถูกต้องของท่ารำ 15 คะแนน ความถูกต้องของจังหวะ 15 คะแนน ปฏิภาณไหวพริบ 10 และตาราง การประเมินผลการสอบขับร้องเพลงแม่บทเล็ก 10 คะแนน โดยแบ่งค่าคะแนนนี้ ความถูกต้องของบทเพลง 5 คะแนน ความถูกต้องของจังหวะ 3 คะแนนและ ความถูกต้องของทำนอง 2 คะแนน

การสร้างแบบสอบถาม ตารางการให้คะแนน ข้อสอบในการวัดความรู้ และคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน ทั้งที่อยู่ในรูปของหนังสือคู่มือ และแผ่นวีดิทัศน์ ข้อสอบที่ใช้ในการทดสอบอยู่ภายใต้การตรวจและการแก้ไขของที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องเที่ยงตรง โดยนำคู่มือทั้งที่เป็นเอกสารและแผ่นวีดิทัศน์ได้รับความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ 1 ท่าน ครูผู้สอนจากโรงเรียนในกลุ่มทดลอง 2 ท่าน ส่วนแบบสอบถามได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และคณะกรรมการ นำแบบสอบถาม คู่มือประกอบการเรียนวิชานาฏศิลป์ไทย และสื่อวีดิทัศน์ เพลงแม่บทเล็กแล้วจึงนำไปทดลองใช้กับนักเรียน โรงเรียนบางเขนอนุสรณ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทั้งหมด 40 คน ที่ได้รับการคัดเลือกในการทดลอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยเป็นผู้เข้าไปทำการสอนให้แก่นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบางหวาดอนุสรณ์โดยเริ่มทำการสอนตั้งแต่วันที่ 16 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 ถึงวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 โดยการแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 20 คน คือ กลุ่มที่ผู้เรียนรับการถ่ายทอดโดยครูและกลุ่มที่ผู้เรียนรับการถ่ายทอดโดยครูร่วมกับสื่อประสม ในขั้นแรกก่อนทำการเรียนการสอนนั้นผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบก่อนเรียนไปทดสอบความรู้พื้นฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทยและความรู้พื้นฐานของเพลงแม่บทเล็กกับนักเรียนทั้งสองกลุ่มก่อน ผลปรากฏว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ของทั้งสองกลุ่มมีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยและมีส่วนน้อยที่ไม่มีความรู้ในเพลงแม่บทเล็กโดยคิดเป็นร้อยละ 80% จากนั้นผู้สอนจึงเข้าทำการสอนตามตารางแผนจัดการเรียนรู้โดยนำคู่มือการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ไทยไปทดลองโดยในกลุ่มที่ผู้เรียนเรียนกับครูนั้น ครูผู้สอนจะแจกคู่มือให้แก่ผู้เรียนคนละ 1 เล่ม และทำการสอนตามแผนจัดการเรียนรู้รายสัปดาห์ ซึ่งในกลุ่มนี้ผู้วิจัยได้ทำการสอนสัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 2 คาบ คือ วันอังคาร และวันพุธตั้งแต่เวลา 13.15-15.15 น. ส่วนอีกกลุ่ม คือ กลุ่มที่ผู้เรียนเรียนกับครูร่วมกับสื่อประสม ในกลุ่มนี้ผู้วิจัยจะแจกคู่มือการเรียนวิชานาฏศิลป์ไทย เพลงแม่บทเล็ก พร้อมกับสื่อวีดิทัศน์ คนละ 1 แผ่น ควบคู่กัน โดยทำการสอนสัปดาห์ละ 2 วัน คือ วันพุธ จำนวน 2 คาบ คือ ตั้งแต่เวลา 13.15-15.15 น. และวันศุกร์ จำนวน 1 คาบเรียน คือ เวลา 13.15-14.05 น. เมื่อครบกำหนดเวลาผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติต่อจากนั้นจึงนำค่าระดับคะแนนมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

สรุปผลวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อเพื่อการสืบทอดนาฏศิลป์ไทย สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ตารางแสดงข้อมูลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชานาฏศิลป์ไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครูกับกลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครรร่วมกับสื่อประสม โดยมีการประเมินผลในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทั้งก่อนและหลังการเรียน ซึ่งก่อนที่จะเริ่มทำการเรียนการสอนในวิชานาฏศิลป์ไทยนั้น ผู้สอนมีความจำเป็นที่จะต้องทราบพื้นฐานของผู้เรียนแต่ละคนก่อนว่า มีความรู้มากน้อยเพียงไรวิชานาฏศิลป์ไทย เพื่อที่จะได้ทำการถ่ายทอดวิชาได้ถูกต้องตามพื้นฐานของผู้เรียน และเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในเนื้อหาของวิชานั้นๆ ได้ จึงมีการวัดความรู้ก่อนเรียน (pre-test) ของผู้เรียนทั้งสองกลุ่มทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จากนั้นจึงนำผลมาวิเคราะห์ โดยใช้ค่า (p -value) จากนั้นจึงลงมือทำการสอนนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้เวลาเท่ากัน คือ 8 สัปดาห์ หลังจากทำการสอนเสร็จ จึงมีการวัดผลความรู้หลังการเรียนโดยใช้แบบทดสอบเดิม ซึ่งเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นฐานต่างๆ ไป กับเนื้อหาของบทเรียนที่จะทำการเรียน ผลปรากฏว่าผู้เรียนทั้ง 2 กลุ่มที่ทำการทดลองนั้น มีพื้นฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทยที่แตกต่างกัน โดยในกลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครรร่วมกับสื่อประสม และเพื่อเป็นการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผู้วิจัยจึงนำผลการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเปรียบเทียบหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในลักษณะการเปรียบเทียบ 4 ทาง คือ วิธีการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ (1) นักเรียนทั่วไป (กลุ่มควบคุม) กับนักเรียนชมรม (กลุ่มทดลอง) (2) นักเรียนชมรม (กลุ่มควบคุม) กับนักเรียนทั่วไป (กลุ่มทดลอง) (3) นักเรียนทั่วไป (กลุ่มควบคุม) กับนักเรียนทั่วไป (กลุ่มทดลอง) และ (4) นักเรียนชม (กลุ่มควบคุม) กับนักเรียนชมรม (กลุ่มทดลอง)

หลังจากทำการทดลองรูปแบบการถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ไทย เพลง “แม่บทเล็ก” ในส่วนของภาคทฤษฎีนั้น ผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ไทยโดยครรร่วมกับสื่อประสม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีกว่าผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มที่รับการถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ไทยโดยครูเป็นผู้สอนเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้วัดได้จากผลสัมฤทธิ์การวัดผลหลังการเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งก็พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติของระหว่างนักเรียนที่รับการถ่ายทอดโดยครรร่วมกับนักเรียนที่รับการถ่ายทอดโดยครรร่วมกับสื่อประสม มีความแตกต่างกัน ณ ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.05 แสดงว่าการเรียนโดยครูร่วมกับสื่อประสมได้ผลดีกว่าการสอนโดยครูแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งก็เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้ารับการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยโดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดกับรับการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยโดยครูร่วมกับสื่อประสม

จากการวิจัยพบว่า ผู้เกี่ยวข้องเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 25.0 เพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 75.0 มากกว่าเพศชาย อายุของผู้เกี่ยวข้องส่วนมากเป็นมีอายุ 10-12 ปี คิดเป็นร้อยละ 60.0 โดยกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้ที่เลือกเรียนชมรมนาฏศิลป์ไทยของ โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 42.50 และไม่ได้เลือกเรียนในชมรมนาฏศิลป์ไทย คิดเป็น ร้อยละ 57.5

3. ตารางแสดงข้อมูลการเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อการรับถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยระหว่างการถ่ายทอดโดยครูกับการถ่ายทอดโดยครูร่วมกับสื่อประสม โดยแบ่งเป็นความพึงพอใจต่อคู่มือการเรียนการสอน ความพึงพอใจในด้านการเรียนการสอน และความพึงพอใจด้านสถานที่/อุปกรณ์การเรียน/การประเมินผลการเรียน

จากการศึกษาพบว่า ผู้เรียนในกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอด โดยครูร่วมกับสื่อมีความพึงพอใจเรื่องของคู่มือประกอบการเรียนมากกว่ากลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครูเพียงอย่างเดียวโดยพึงพอใจในด้านของเนื้อหาของคู่มือประกอบการเรียนซึ่งมีองค์ประกอบว่าด้วย การแนะนำในการใช้คู่มือที่เข้าใจง่าย ซึ่งในกลุ่มของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอด โดยครูร่วมกับสื่อมีความพึงพอใจ ($\bar{X} = 4.07$) มากกว่ากลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครู ($\bar{X} = 4.04$) ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มที่รับการถ่ายทอด โดยครูร่วมกับสื่อประสมนั้น ได้รับทั้งสื่อวีดิทัศน์นั้นมีทั้งภาพและเสียงประกอบและหนังสือคู่มือประกอบการเรียนมีเนื้อหาการนำเสนอที่ชัดเจน สำนวนภาษาเข้าใจง่าย ตลอดจนมีการจัดลำดับเนื้อหาที่เข้าใจง่าย ส่วนกลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครูนั้น พึงพอใจที่คู่มือประกอบการเรียนนี้มีสาระที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก ในส่วนผู้เรียนทั้งสองกลุ่มมีความต้องการอยากที่จะให้วิชานาฏศิลป์ไทยมีการทำคู่มือประกอบการเรียนในทุก ๆ บทเพลง เพราะผู้เรียนสามารถที่จะนำมาศึกษาเพิ่มเติมและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มิได้รักทางด้านนาฏศิลป์ไทย และสามารถทำให้ผู้ที่ไม่เคยเรียนทางด้านนี้หันมาสนใจและอยากร่วมกิจกรรมของนาฏศิลป์ไทยมากขึ้น

ส่วนในด้านการเรียนการสอนกลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครุมีความพึงพอใจ ($\bar{X} = 4.20$) ในด้านนี้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดโดยครุร่วมกับสื่อประสม ($\bar{X} = 4.16$) ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครุผู้เรียนจะมีความใกล้ชิดกับครูผู้สอนมากกว่า เพราะเป็นการเรียนตัวต่อตัว ผู้สอนได้อยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากกว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดโดยครุร่วมกับสื่อประสมที่ครูผู้สอนจะอยู่ใกล้ชิดนั้นสั้นกว่าเพราะผู้เรียนจะเรียนรู้กับสื่อประสม โดยจะมีครูเข้าไปช่วยอธิบายเฉพาะตอนที่นักเรียนเกิดความสงสัยเท่านั้นเพราะนักเรียนจะเรียนรู้จากสื่อทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียนส่วนการสรุปผลบทเรียนนั้น กลุ่มที่เรียนรู้กับสื่อประสมจะไม่ได้รับการสรุปทำรำจากตัวครูแต่จะเป็นการสรุปโดยสื่อที่ผู้เรียนสามารถเปิดดูซ้ำได้ตลอดเวลา จากเหตุผลนี้ทำให้ความพึงพอใจในเรื่องของการเรียนการสอนที่มีผลต่อการสร้างจิตสำนึกให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวิชานาฏศิลป์ไทย เพราะครูผู้สอนได้มีความใกล้ชิดกับผู้เรียนมากกว่า ซึ่งแม้ว่าการเรียนการสอนจะใช้ระยะเวลาที่มากกว่าแต่ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียนมีมากกว่ากลุ่มผู้เรียนที่ได้รับการถ่ายทอดโดยครุร่วมกับสื่อ

ส่วนความพึงพอใจในด้านสถานที่/อุปกรณ์การเรียน/การประเมินผลการเรียนนั้น กลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครุมีระดับความพึงพอใจ ($\bar{X} = 4.20$) มากกว่ากลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครุร่วมกับสื่อประสม ($\bar{X} = 4.04$) ทั้งนี้เพราะในกลุ่มผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยโดยครุใช้สถานที่เรียน คือ ลานอเนกประสงค์ของโรงเรียน เป็นพื้นที่กว้างเหมาะสำหรับการเรียนวิชานาฏศิลป์ไทยแต่กลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครุร่วมกับสื่อประสมนั้นเรียนในห้องคอมพิวเตอร์ที่มีพื้นที่จำกัดไม่ได้บรรยายภาคในการเรียนจึงทำให้ในเรื่องของสถานที่ที่ใช้เรียนนั้นกลุ่มที่เรียนกับครุจะมีความพึงพอใจมากกว่า แต่สำหรับด้านเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนกลุ่มที่เรียนกับครุร่วมกับสื่อประสมจะได้ใช้เครื่องมือเทคโนโลยีทางทันสมัย ได้นำเอาสื่อวีดิทัศน์กลับไปทบทวนได้ด้วยตนเอง เพราะสื่อประสมนั้นเป็นภาพเคลื่อนไหวเป็นสิ่งที่สามารถดูได้และเป็นตัวแทนของครูผู้สอนในชั่วโมงเรียนได้มากกว่าการที่ได้ทบทวนจากคู่มือที่เป็นหนังสือ เป็นภาพนิ่งซึ่งต้องใช้เวลาจดจำมากกว่า และเนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนในสาขานาฏศิลป์ไทยจึงมีความพึงพอใจต่อการเรียนในรูปแบบที่มีทั้งครุและสื่อประสมกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มที่รับการถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ไทยโดยครูร่วมกับสื่อประสมนั้น มีค่าระดับคะแนนที่สูงกว่าผู้เรียนกลุ่มที่รับการถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ไทยโดยครู ทั้งนี้เพราะนอกจากผู้เรียนจะได้เรียนกับครูแล้วผู้เรียนยังมีสื่อวิทัศน์ มาเป็นส่วนช่วยในการทบทวนเนื้อหาของบทเรียนที่เป็นลักษณะของภาพเคลื่อนไหวจึงสามารถปฏิบัติตามได้อย่างชัดเจนกว่ากลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครูแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ยังพบอีกว่าผู้เรียนที่เรียนในวิชานาฏศิลป์ไทย มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนกับครูผู้มีความรู้ สามารถถ่ายทอดวิชาแขนงนี้ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ต้องใช้การฝึกฝนการดูแลเอาใจใส่จากครูผู้สอนแล้ว การจัดทำเนื้อหาวิชาที่เป็นรูปแบบของสื่อวิทัศน์ที่ผู้เรียนสามารถนำไปฝึกทบทวนด้วยตนเองแล้วก็จะยังทำให้การเรียนของผู้เรียนนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งตรงกับทฤษฎีของธอร์น ไคค์ที่ กล่าวถึงว่า กฎแห่งผล (law of effect) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ทั้งสองสิ่งจะเชื่อมโยงกันได้สามารถสร้างสภาพที่น่าพอใจให้แก่ผู้เรียนซึ่งอาจได้จากการเสริมแรง เช่น การให้รางวัล หรือคำตอบที่ถูกต้อง กฎแห่งการฝึกหัด (law of exercise) การที่ผู้เรียนได้กระทำซ้ำๆ บ่อยครั้ง ได้มีโอกาสฝึกหัดในเรื่องที่เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้น และกฎแห่งความพร้อม (law of readiness) เมื่อร่างกายพร้อมที่จะกระทำแล้วมีโอกาสได้กระทำ ย่อมก่อให้เกิดการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมากที่สุดเมื่อผู้เรียนพร้อมที่จะตอบสนอง

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาสื่อเพื่อการสืบทอดนาฏศิลป์ไทยสามารถอภิปรายผลจากประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. การเรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในปัจจุบัน ในด้านรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทย โดยครูพบว่า

1.1 วิชานาฏศิลป์ไทยในยุคปัจจุบัน เป็นวิชาที่สถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ให้ความสำคัญเทียบเท่ากับวิชาอื่น ๆ ที่นักเรียนจะต้องเรียนรู้ เพราะเป็นวิชาที่ถือได้ว่าเป็นมรดกประจำชาติไทย ที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้เพื่อ

ที่จะช่วยจรรโลงจิตใจให้กับคนในสังคมเป็นผู้ที่จะช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย จากข้อความ ตรงกับความคิดเห็นและสอดคล้องกับ ประสพสิทธิ์ ศรีสุนทร (2530) กล่าวว่า มรดกทางสังคมถือได้ว่าสำคัญมากที่สุด อย่างหนึ่งคือ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษและถ่ายทอดไปสู่อนุชนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งแห่ง โครงสร้างทางสังคม ดังนั้นสังคมจะอยู่รวมกันหรือคงอยู่เป็นสังคมได้จะต้องมีวัฒนธรรม ถ้าขาดวัฒนธรรมไปสังคมจะสลายไป และเป็นความคิดเห็นสอดคล้องกับ จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2523) กล่าวว่า ความเป็นชาติจึงขึ้นอยู่กับศิลปะ วัฒนธรรม ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่ว่า “การรักษาศิลปวัฒนธรรม คือ การรักษาชาติ” ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่าการเรียนวิชานาฏศิลป์ไทยจึงมีความจำเป็นที่ผู้เรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ควรให้ความสำคัญ โดยต้องมีวิชานาฏศิลป์ไทยบรรจุอยู่หลักสูตรการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อให้วิชาที่เป็นวัฒนธรรมของชาติคงอยู่สืบไป

1.2 ด้านรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทย การถ่ายทอดวิชาทางด้านนาฏศิลป์ไทยก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้และมีใจรัก อีกทั้งสามารถนำนาฏศิลป์มาเป็นเครื่องจรรโลงใจให้มีใจรักทางศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งว่าลักษณะของผู้ถ่ายทอดตลอดจนวิธีการถ่ายทอดจะเป็นเครื่องดึงดูดให้มีผู้สนใจเรียนมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้ที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาแขนงนี้ต้องเป็นแบบอย่างในด้านความอดทน ขยันมันฝึกฝนฝีมืออยู่เสมอ พร้อมทั้งจะให้ความรักและความอบอุ่นต่อศิษย์ที่เข้ามารับการถ่ายทอด จากข้อความนี้ความคิดเห็นดังกล่าวได้สอดคล้องกับ ประเมษฐ์ บุญยะชัย (2523, หน้า 42) ซึ่งกล่าวว่า ครูนาฏศิลป์ในสมัยโบราณส่วนใหญ่ จะได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ เจ้านายชั้นสูงทั้งสิ้น โดยเลี้ยงดูให้อยู่ในวังและทำการสอนนาฏศิลป์ละคร ถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดที่มีอยู่ให้กับลูกศิษย์อย่างเต็มที่ ตลอดจนให้ความรัก ความอบอุ่นต่อลูกศิษย์ที่เข้ามารับการถ่ายทอดการศึกษา การเรียนวิชานาฏศิลป์ไทยนั้น ถ้าจะกล่าวกันแล้วมีความแตกต่างจากการเรียนในสายวิชาสามัญ เพราะครูผู้ถ่ายทอดต้องมีความอดทน อดกลั้น ตลอดจนมีความขยัน หมั่นเพียร ในส่วนของผู้เรียนก็เช่นกันต้องมีความอดทนและมีความตั้งใจจริงจึงจะสามารถปฏิบัติทำรำนาฏศิลป์ได้ดี ทั้งยังต้องมีพรสวรรค์เป็นพิเศษอีกด้วย การถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ไทยจึงเป็นวิชาที่จำเป็น

ที่ครูผู้สอนจำเป็นต้องเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่ศิษย์โดยตรง ซึ่งการถ่ายทอดลักษณะนี้เป็นรูปแบบการถ่ายทอดที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ความเอาใจใส่ของครูผู้สอน การเป็นต้นแบบในการปฏิบัติทำร่ำจะทำให้ศิษย์ได้เห็นทั้งความงดงามของทำร่ำที่ถูกต้อง การแก้ไขข้อบกพร่องของทำร่ำได้อย่างทันท่วงทีก็จะทำให้ศิษย์สามารถมีทำร่ำที่ถูกต้องและงดงาม ความคิดเห็นดังกล่าว ได้สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ไพโรจน์ ทองคำสุข (2548) กล่าวว่า จากการได้ค้นคว้าวิจัยเรื่อง ครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย จากการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้พบว่างานวิจัยนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์การเรียน การสอนของครูเสรี หวังในธรรม โดยการรวบรวมประวัติ บทบาท และผลงานของท่าน รวมทั้งทัศนะของผู้รับการสืบทอดหลักในการถ่ายตอดนาฏศิลป์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าสอนแบบเดียวกันคือ แบบวิธีถ่ายทอดเฉพาะตัว ถ่ายทอดโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลักแล้วความสำเร็จก็บังเกิดตามให้ความรู้แบบเท่าเทียมกัน สอนให้รู้จักกล้าแสดงออกและกล้าหาญอยู่บนพื้นฐานทางด้านวิชาการทางด้านนาฏศิลป์ไทยสืบทอดและสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์ไทยอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่ารูปแบบและวิธีการถ่ายตอดนาฏศิลป์ไทยโดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนจึงเป็นวิธีที่สามารถให้ผู้เรียนปฏิบัติทำร่ำได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีใจรักทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้เป็นอย่างดี

1.3 ด้านสถานที่ในการถ่ายตอดวิชานาฏศิลป์ไทยถือว่ามีความสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะถ้ามีสถานที่ที่เหมาะสมแก่การเรียนก็จะเป็นการช่วยเพิ่มบรรยากาศให้ผู้เรียนเกิดความสุข ทั้งนี้เพราะ การเรียนในวิชานาฏศิลป์ไทยนั้นสถานที่ต้องเป็นพื้นที่โล่ง โปร่ง สบาย อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่แออัดคับแคบซึ่งสอดคล้องกับ ประเมษฐ์ บุญยะชัย (2523) ได้กล่าวว่า ในอดีตหลักในการจัดสถานที่ในการเรียนละครของวังสวนกุหลาบ มีหลักเกณฑ์อยู่ว่า พื้นที่ในการเรียน โขน ละคร ต้องเป็นสถานที่โล่ง โดยมีขนาดพื้นที่ 1 คน ต่อ 8 ตารางเมตร (4 × 4) ทั้งนี้เพราะ ในการเรียนผู้เรียนจำเป็นต้องมีการยกมือข้างกางแขนข้าง ถ้าพื้นที่ในการเรียนคับแคบ อาจส่งผลต่อ กระบวนลีลาทำร่ำผิดพลาดหรือไม่สวยงามได้

2. การเรียนวิชานาฏศิลป์ไทยพบว่า ในด้านรูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยโดยครูร่วมกับสื่อประสม

2.1 ในยุคปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีผลต่อการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ตลอดจนในระดับชั้นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในระดับประถมศึกษา ศึกษาระดับมัธยมศึกษา หรือในระดับอุดมศึกษา ก็ดี ล้วนแล้วแต่ต้องมีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ โดยเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับรายวิชาต่าง ๆ เพราะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยย่นระยะเวลาการเรียนให้ลดลง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง หรือแม้กระทั่งสามารถทำไปทบทวนได้ด้วยตนเองประหนึ่งว่าเหมือนกำลังเรียนอยู่ในห้องเรียนกับครูผู้สอน ความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2538) และ รุ่ง แก้วแดง (2540) กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ของครู จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถผลิตทรัพยากรบุคคลให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยในปัจจุบันสังคมต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านการคิดวิเคราะห์และแสวงหาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเองอย่างมีสติ และมีคุณธรรม การใช้สื่อการสอนสร้างความสนใจและมีกระบวนการปฏิบัติสัมพันธ์อันหลากหลาย โดยครูจะมีความสำคัญยิ่งในฐานะผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้ฝึกทักษะที่สำคัญ ผู้เสนอสาระที่ทำทนาย ผู้กระตุ้นให้เกิดความคิด วิเคราะห์ วิจัย รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่ศิษย์ ดังนั้นครูจึงต้องมีการเรียนรู้ อยู่เสมอและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และต้องให้ความสนใจแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมากเพื่อถ่ายทอดบทเรียนให้ผู้เรียนนั้นเกิดความเข้าใจมากที่สุดตลอดจนสามารถปฏิบัติทำทำได้ อย่างถูกต้องและงดงามตามแบบนาฏศิลป์ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ด้วยเหตุนี้เอง ครูจึงจำเป็นต้องเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้แก่ผู้เรียนด้วย จากคำกล่าวข้างต้น ประเด็นสำคัญคือการถ่ายทอดให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัตินาฏศิลป์ไทยได้ เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่ความซาบซึ้งในค่านาฏศิลป์และการปฏิบัตินาฏศิลป์ขั้นสูงต่อไปได้ ในส่วนของการถ่ายทอดวิชา นาฏศิลป์นั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดเนื้อหาเพื่อให้สะดวกในการเรียน บทเรียนต้องมีความน่าสนใจในเนื้อหา มีกระบวนการทำที่งดงาม ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการแสดงได้ อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญต่อกระบวนการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทย คือ ต้องมีการเรียนรู้ฝึกฝน สืบทอด จากครูไปสู่ศิษย์จะต้องมีการเรียนรู้เพื่อการฝึกฝนเพื่อชำนาญ และครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทยที่ดีจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับการสอนเป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันพบปัญหา

ที่ว่าครูผู้สอนทางด้านนาฏศิลป์ไทยมีจำนวนน้อย การถ่ายทอดความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ จำเป็นที่ต้องใช้ครูที่มีวุฒิในการศึกษาสาขาวิชาอื่น จึงเป็นอุปสรรคในการเรียนการสอน วิชานาฏศิลป์ไทย เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนในสาขาวิชา นาฏศิลป์ไทยแต่ขาดครูที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน จึงต้องมีการสร้างตัวแทนการสอน ของครูที่มีประสิทธิภาพใกล้เคียงหรือเท่าเทียมกันมาเป็นส่วนช่วยเสริมให้ผู้เรียนสามารถ เรียนได้และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สื่อประสมเพลงแม่บทเล็กนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เป็นเครื่องมือ เสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้มากยิ่งขึ้น สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการทบทวนความรู้ เพิ่มเติมได้ หรือใช้เป็นบทเรียนเสริมในเวลาว่างได้ แต่สื่อประสมเพลงแม่บทเล็กนี้ ไม่ได้ เป็นองค์ประกอบหลักที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้ที่สมบูรณ์ เพราะการเรียนใน สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยถือได้ว่า เป็นศาสตร์ที่ผู้เรียนยังต้องอยู่ใกล้ชิดกับครูผู้สอน เพราะ ผู้สอนและผู้เรียนจำต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เช่น การจับท่ารำ การแก้ไขข้อบกพร่องของ ท่ารำของผู้เรียน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การสอนโดยครูร่วมกับสื่อประสมเพลงแม่บทเล็ก ก็ถือไม่เป็นการทำลายเอกลักษณ์ที่ดีทางด้านนาฏศิลป์ไทย

3. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนวิชานาฏศิลป์ไทย ระหว่างกลุ่มที่ ได้รับการถ่ายทอดโดยครูกับกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดโดยครูร่วมกับสื่อประสม เมื่อมี การนำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการเปรียบเทียบในลักษณะการเปรียบเทียบไขว้ พบว่า

- (1) นักเรียนทั่วไปกลุ่มควบคุม (คะแนนเฉลี่ยภาคทฤษฎีที่ 15.80 และภาคปฏิบัติที่ 58.20) กับนักเรียนชมรมกลุ่มทดลอง (มีคะแนนเฉลี่ยภาคทฤษฎีที่ 17.50 และภาคปฏิบัติที่ 66.90)
- (2) นักเรียนชมรมกลุ่มควบคุม (คะแนนเฉลี่ยภาคทฤษฎีที่ 15.80 และภาคปฏิบัติที่ 50.00) กับนักเรียนทั่วไปกลุ่มทดลอง (มีคะแนนเฉลี่ยภาคทฤษฎีที่ 16.30 และภาคปฏิบัติที่ 57.40)
- (3) นักเรียนทั่วไปกลุ่มควบคุม (คะแนนเฉลี่ยภาคทฤษฎีที่ 15.80 และภาคปฏิบัติที่ 58.20) กับนักเรียนทั่วไปกลุ่มทดลอง (มีคะแนนเฉลี่ยภาคทฤษฎีที่ 16.30 และภาคปฏิบัติที่ 57.40)
- (4) นักเรียนชมรมกลุ่มควบคุม (มีคะแนนเฉลี่ยภาคทฤษฎีที่ 15.80 และภาคปฏิบัติที่ 50.00) กับนักเรียนชมรมกลุ่มทดลอง (มีคะแนนเฉลี่ยภาคทฤษฎีที่ 17.50 และภาคปฏิบัติ ที่ 66.90) ส่วนระยะเวลาที่ใช้ในการถ่ายทอดนั้น กลุ่มของผู้เรียนที่รับการถ่ายทอดโดยครู ร่วมกับสื่อประสม จะใช้ระยะเวลาในการเรียนสั้นกว่า มีความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียน

ได้ดีกว่า และมีจำนวนผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มากกว่า กลุ่มที่รับการถ่ายทอดโดยครูเพียงอย่างเดียว ซึ่งมีจำนวนผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนน้อยกว่าเล็กน้อย และต้องใช้ระยะเวลาที่นาน แต่อย่างไรก็ตามผู้เรียนทั้งสองกลุ่มสามารถปฏิบัติทำร่ำได้ดีขึ้น มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยมากขึ้นและมีใจรักทางด้านนาฏศิลป์ไทยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นได้ว่า นาฏศิลป์ไทยจะยังคงอยู่กับเยาวชนรุ่นใหม่ได้หากนาฏศิลป์ไทยสามารถพัฒนาได้ตามยุคสมัยที่มีเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนประกอบในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจนำผลมาตรวจกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ที่กระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกันแล้วจึงค่อยพิจารณา และเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับส่วนมากกว่าส่วนย่อยซึ่งเกิดขึ้นจาก 2 ลักษณะ คือ การรับรู้และการเรียนรู้จากการหยั่งเห็น (Wertheimer, Kohler, Koffka, & Lewin อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา, 2538) และทฤษฎีของ สกินเนอร์ (Skinner) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการตอบสนอง และการเปลี่ยนแปลงอัตราการตอบสนองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการเสริมแรง (reinforcement) และเราเรียกสิ่งเร้าที่มีผลต่ออัตราการตอบสนองว่า (reinforcer) (ศิริบุลย์ สายโกสุม, 2542) รวมถึงทฤษฎีการสอนของโบเวอร์และฮิลการ์ด (Bower and Hilgeard) ได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ และพบว่าทฤษฎีการสอนบางทฤษฎีนั้น มีการโยงเหตุการณ์การสอนเฉพาะอย่าง ไปสู่การเรียนรู้ด้วยการจัดสภาพการสอนต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุดและทฤษฎีการสอนของกาเย่และบริกส์ ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ในลักษณะของการเรียนการสอนซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป นักทฤษฎีทั้งสองท่านนี้ได้เสนอแนะว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้น ได้ดีหรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับสภาพการเรียนทั้งภายในและภายนอกของผู้เรียนและเหตุการณ์ในห้องเรียน และการเรียนรู้ก็ทำให้เกิดการสอนซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 9 ชั้น คือ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533, หน้า 35-40

1. การเร้าความสนใจ
2. แจ้งจุดมุ่งหมายแก่ผู้เรียน
3. สร้างสถานการณ์เพื่อดึงดูดความสนใจ
4. เสนอบทเรียน
5. ชี้แนะแนวทางการเรียน

6. ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ
7. การให้ข้อมูลย้อนกลับ
8. การวัดการปฏิบัติ
9. ย้ำให้เกิดความจำและการถ่ายโอนความรู้

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมให้มีการเรียนในสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย เป็นเรื่องที่ดีที่สามารถจรรโลงจิตใจของเยาวชนในปัจจุบันให้มีใจรักที่จะสืบทอดและสืบสานศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ต่อไปและเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลที่ต้องให้สถาบันการศึกษาทุกระดับชั้นจักต้องมีการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์-ดนตรี
2. ด้านรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยโดยครูเป็นผู้ถ่ายทอด พบว่าในการถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ไทยโดยรูปแบบวิธีนี้ ยังคงเป็นรูปแบบและวิธีที่สามารถทำให้ผู้เรียนมีความรู้ มีใจรักทางด้านศิลปวัฒนธรรม สร้างความรัก ความอบอุ่นให้แก่ศิษย์ได้ดี มีทักษะทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้ดีเช่นเดิม เพียงแต่อาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการรับการถ่ายทอดที่ดีกว่า ซึ่งรูปแบบนี้เหมาะสำหรับผู้เรียนที่เรียนทางด้านนาฏศิลป์ไทยโดยตรง
3. ด้านวิธีการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทย ระหว่างการถ่ายทอดโดยครูกับการถ่ายทอดโดยครูร่วมกับสื่อประสมนั้น พบว่าการถ่ายนาฏศิลป์ไทยโดยครูเป็นวิธีการสอนที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนการสอนในวิชานาฏศิลป์ไทย เพราะการเรียนในสาขานี้ผู้เรียนและผู้สอนต้องมีความใกล้ชิดกัน ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันทางร่างกายตลอด เช่นการจับท่ารำ การแก้ไขข้อบกพร่องของท่ารำ เป็นต้น จึงทำให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพิ่มมากขึ้น แต่อาจจะใช้ระยะเวลาที่นานกว่าเท่านั้น ส่วนการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยโดยครูร่วมกับสื่อประสมนั้น การสอนในรูปแบบวิธีการนี้ ก็สามารถทำให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยเช่นกัน และทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านนาฏศิลป์ไทยที่เร็วกว่า ใช้ระยะเวลาเรียนน้อยกว่า มีจำนวนผู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มากกว่า ซึ่งรูปแบบการถ่ายทอดนี้เหมาะสำหรับผู้ที่มีใจรักทางด้านนาฏศิลป์ไทยแต่อาจจะไม่มีเวลาในการที่จะเข้ารับการถ่ายทอดจากครู

โดยตรง และยังเป็นวิธีที่สามารถทำให้ผู้เรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สามารถทบทวนเนื้อหาบทเรียนได้ด้วยตนเองหลังจากที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูผู้สอนแล้ว และยังทำให้ผู้เรียนมีความสุขและสนุกกับการเรียน พร้อมทั้งจะเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ได้เช่นกัน

รูปแบบการถ่ายทอดจึงนี้เหมาะสมสำหรับสถานศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือระดับอุดมศึกษาที่ไม่ได้มีการสอนในวิชาชีพทางด้านนาฏศิลป์โดยตรง ซึ่งเหมาะสมกับการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและพัฒนาระบบเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการสอนวิชา นาฏศิลป์ไทยจะทำให้วัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์ไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น
2. ควรมีการศึกษาเนื้อหาวิชานาฏศิลป์ไทยในบทเพลงอื่น ๆ ที่สามารถนำมาทำสื่อประสมเพื่อใช้ถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่สนใจทางด้านนาฏศิลป์ต่อไป
3. หากมีจำนวนผู้เรียนที่มากขึ้นแต่ผู้สอนมีจำนวนไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน สื่อประสมทางด้านนาฏศิลป์ไทยอาจจะเป็นตัวช่วยหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ได้เช่นเดียวกัน
4. นำการห้วงข้อการวิจัยไปพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ผู้เรียนต้องการศึกษาได้ด้วยตนเอง (E-learning) ได้มากขึ้น